

การปลูกพืชสมุนไพรในสวนป่า

พิทยา สรวณศิริ¹

Pittaya Sruamsiri¹

ความสำคัญของพืชเสริมรายได้ในการปลูกสวนป่า

การปลูกสวนป่า นับเป็นอาชีพเกษตรกรรมใหม่ที่กำลังได้รับการส่งเสริมอย่างมากจากรัฐบาล และเป็นอาชีพที่เกษตรกรให้ความสนใจเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งนี้ เนื่องจากเมื่อเทียบกับการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจอื่น ๆ ที่เกษตรกรคุ้นเคย การปลูกไม้ยืนต้นลักษณะสวนป่า จะมีต้นทุนการผลิตต่ำกว่า ใช้แรงงานดูแลรักษาน้อยกว่า มีอัตราเสี่ยงต่อการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อมน้อยกว่า แต่จะให้ผลตอบแทนค่อนข้างสูง และปัญหาการตลาดมีน้อย เพราะปัจจุบันประเทศขาดแคลนไม้ใช้สอยค่อนข้างมาก จนต้องนำเข้าจากต่างประเทศในอัตราที่เพิ่มขึ้นทุกปี

อย่างไรก็ตาม การปลูกสร้างสวนป่าก็มีข้อจำกัดในการลงทุนพอสมควร เนื่องจากระยะเวลาที่เกษตรกรจะต้องรอคอยเพื่อให้ต้นไม้ยืนต้นที่ปลูกอยู่มีขนาดโตพอที่จะทำการตัดต้นขายในตลาดได้

จึงข้อจำกัดนี้จะเป็นปัญหาค่อนข้างมาก สำหรับเกษตรกรรายย่อยที่มีพื้นที่ไม่มากนัก และอาศัยรายได้จากพื้นที่การเกษตรที่เป็นสวนป่าเพียงอย่างเดียวในกรณีเช่นนี้การปลูกพืชเสริมรายได้แซมในสวนป่า นับเป็นทางออกที่เกษตรกรควรจะต้องพิจารณาถึงเพราะนอกจากจะเป็นรายได้เสริมแต่ละปีแล้ว ยังเป็นการใช้ประโยชน์จากพื้นที่การเกษตรอย่างเต็มที่ ในขณะที่พืชประธานที่เป็นไม้ยืนต้นยังมีอายุน้อย ต้นมีขนาดเล็กอยู่ด้วย นอกจากนี้การปลูกพืชระหว่างแถวไม้ยืนต้นยังเป็นการช่วยกำจัดวัชพืชไปพร้อมกัน และปุ๋ยที่ใส่ให้กับพืชแซมยังช่วยให้ไม้ยืนต้นเจริญเติบโตเร็วขึ้นได้อีก เป็นการยิงปืนนัดเดียวได้นกสองตัว

ข้อควรพิจารณาเลือกพืชแซมในสวนป่า

1. ระบบราก

ควรเป็นพืชที่มีระบบรากตื้นลึกต่างจากพืชประธาน เพื่อป้องกันการแย่งแย่งธาตุอาหารกันระหว่างพืชหลักและพืชแซมพืชที่มีระบบรากตื้น

¹ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Faculty of Agriculture, Chiang Mai University

ควรได้รับความสนใจมากกว่าเพราะจะอุดมกินธาตุอาหารเฉพาะตัวดินเมื่อมีการใส่ปุ๋ยพืชเหล่านี้จะตอบสนองต่อปุ๋ยเร็ว ธาตุอาหารส่วนเกินที่ถูกน้ำฝนชะลงสู่ดินระดับล่างจะเป็นประโยชน์ต่อไม้สวนป่าต่อไป

นอกจากนี้การปลูกพืชแซมซึ่งเป็นพืชอายุสั้นมักจะต้องการไถหรือขุดเตรียมแปลงปลูกทุกปี ถ้าระบบรากสึกเกินไป จะต้องเตรียมดินลึก ทำให้ระบบรากของพืชประธานถูกทำลายด้วย

2. ความสามารถทนต่อร่มเงา

พืชเสริมรายได้ที่เราจะนำเข้าไปปลูกแซมในสวนป่า จะนิยมเลือกพืชที่มีทรงพุ่มขนาดเล็ก อาจเป็นพืชฤดูเดียว (ปลูกเก็บเกี่ยวและรื้อแปลงปลูกใหม่ภายใน 1 ปี) หรือพืชหลายฤดู (เมื่อปลูก 1 ครั้ง เก็บเกี่ยวหลายครั้ง) เพราะถ้าเป็นพืชขนาดใหญ่จะเกิดปัญหาทรงพุ่มเบียดกับพืชประธาน เมื่อเป็นพืชขนาดเล็กก็จัดเป็นพืชชั้นล่างของสวนป่า ซึ่งปกติจะได้รับแสงแดดเพียงเล็กน้อย ถ้าพืชแซมเป็นพืชต้องการแดดจัด จะทำให้การเจริญเติบโตและให้ผลผลิตลดลง ผลผลิตมีคุณภาพไม่ดี พืชแซมที่ต้องการแดดจัดจะปลูกได้เฉพาะในปีแรก ๆ เท่านั้นขณะที่ไม้ยืนต้นยังมีขนาดเล็กอยู่ แต่เมื่อสวนป่ามีการเจริญเติบโตเต็มแล้วควรเลือกพืชที่ทนร่มเงาได้ดี หรือชอบร่มเงา

3. การส่งเสริมกันระหว่างพืชหลักและพืชแซม

ตัวอย่างของพืชแซมที่จะช่วยส่งเสริมการเจริญเติบโตของพืชประธานได้ดี ได้แก่ พืชตระกูลถั่วทั้งหลายที่ระบบรากจะมีจุลินทรีย์มา

อาศัยอยู่ในปมราก ทำให้สามารถตรึงไนโตรเจนจากอากาศมาเป็นปุ๋ยให้กันต้นไม้สวนป่าได้ หรือพืชแซมที่มีสารช่วยขับไล่แมลงหรือศัตรูพืชสำคัญได้ เช่น ข่า ตะไคร้ ตะไคร้หอม ดาวเรือง เป็นต้น

4. ให้ผลตอบแทนดี มีระบบตลาดรองรับ

การเลือกชนิดพืชยืนต้นสำหรับปลูกสร้างสวนป่า ต้องคำนึงถึงตลาดและราคาค้นไถการเลือกพืชแซมเพื่อเสริมรายได้ก็ควรคำนึงถึงตลาดและราคาค้นไถนั้น ชนิดพืชแซมที่เหมาะสมควรเป็นพืชที่ให้ผลผลิตสม่ำเสมอตลาดต้องการมาก มีปัญหาในการเพาะปลูกน้อยพืชที่ใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง เช่น พืชสมุนไพรที่เป็นเครื่องเทศปรุงแต่งอาหารและใช้เป็นยาได้ด้วย จะมีตลาดกว้างขวางกว่าพืชที่มีประโยชน์เฉพาะทางเกินไปพืชท้องถิ่นที่เพาะปลูกได้ง่ายจะทำให้ต้นทุนการผลิตต่ำลง และผลตอบแทนเพิ่มขึ้นได้มากกว่าพืชใหม่ ๆ ที่มีปัญหาโรคแมลงต้องใช้ปุ๋ยและแรงงานดูแลรักษามากเกินไป

ชนิดพืชที่ควรเพาะปลูกเป็นพืชเสริมรายได้สวนป่า

ควรเป็นพืชที่มีอายุสั้น ให้ผลตอบแทนเร็วในกลุ่มของ

1. พืชสมุนไพร
2. พืชเครื่องเทศ
3. พืชผักพื้นเมือง และผักสมุนไพร
4. พืชไม้ดอก ไม้ประดับ
5. พืชเพื่อหัตถกรรม
6. พืชไร่ต่าง ๆ
7. เห็ดต่าง ๆ

การปลูกพืชสมุนไพรเสริมรายได้ในสวนป่า

1. ความสำคัญทางเศรษฐกิจของพืชสมุนไพร

พืชสมุนไพร คือ พืชชนิดต่าง ๆ ที่สามารถใช้ส่วนใดส่วนหนึ่ง อาจเป็น ราก ลำต้น ใบ ดอก ผล เมล็ด หรืออาจใช้ทั้งต้นมาทำเป็นยาในการบำบัดอาการป่วยได้ อาจเป็นพืชล้มลุก พืชยืนต้น หรือแม้แต่เห็ดก็จัดเป็นพืชสมุนไพรได้เช่นกัน

ปัจจุบันได้มีการขยายผลการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรเพิ่มขึ้นจากเดิมมาก เป็น

1. สมุนไพรที่ใช้เป็นยารักษาโรค เช่น ว่านหางจระเข้ ฟักทลายใจ เสลดพังพอน ขุนเห็ดเทศ ขมิ้นชัน
2. สมุนไพรที่ใช้เป็นอาหาร เช่น ขมิ้น กระชาย จิง ข่า ดีปลี เป็นต้น
3. สมุนไพรที่ใช้ทางการแพทย์ เช่น สะเดา ตะไคร้หอม ข่า หางไหล
4. สมุนไพรเพื่ออุตสาหกรรมต่าง ๆ เช่น อุตสาหกรรมสีธรรมชาติ อุตสาหกรรมเครื่องหอม

จึงทำให้พืชสมุนไพรมีตลาดกว้างขวางและมีความสำคัญทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นกว่าเดิมมาก การเปิดตลาดการค้าเสรีในระดับนานาชาติ ทำให้มีการซื้อขายพืชสมุนไพรเพิ่มมากขึ้นอย่างไม่เคยมีมาก่อน ประเทศไทยเองก็มีการส่งออกพืชสมุนไพรไปขายยังยุโรป สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และออสเตรเลีย ปีละหลายร้อยล้านบาท และก็ต้องนำเข้าพืชสมุนไพรหลาย ๆ ชนิด มูลค่าปีละหลายร้อยล้านบาทเช่นกัน ซึ่งพืชสมุนไพรหลักที่เราส่งออก

ขาย ได้แก่ ระย่อม คองคิงส์ แพงพวยฝรั่ง กระวาน เป็นพืชที่ยังไม่มีการเพาะปลูกอย่างเป็นทางการอย่างจริงจัง เป็นผลผลิตที่เก็บจากป่าทั้งสิ้น ปัจจุบันปริมาณการส่งออกของเราลดลงไม่มาก ขณะที่ความต้องการในตลาดโลกเพิ่มขึ้นทุกปี เนื่องจากป่าไม้ถูกตัดฟัน พืชสมุนไพรป่าถูกทำลายไปเกือบหมด จนรัฐต้องออกกฎหมายควบคุม การเก็บของป่าจึงไม่อาจกระทำได้อีก ดังนั้นพืชสมุนไพรไทยหลายชนิดจึงมีความสำคัญทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นมาในปัจจุบัน

นอกจากนี้ ปัจจุบันประชากรโลกตระหนักถึงพิษจากสารสังเคราะห์ต่าง ๆ มากขึ้น หันมาให้ความสนใจบริโภคสารธรรมชาติแทนถึงแม้จะมีราคาแพงบ้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พืชสมุนไพร เครื่องเทศ เครื่องสำอาง และสมุนไพรเพื่อการเกษตร การขยายตัวของอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์ธรรมชาติเหล่านี้ ทำให้ตลาดของพืชสมุนไพรหลาย ๆ ชนิดขยายตัวอย่างน่าสนใจ

2. แนวโน้มการผลิตพืชสมุนไพรไทยในอนาคต

จากความสำคัญทางเศรษฐกิจของพืชสมุนไพรดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าผู้ทางการผลิตพืชสมุนไพรในอนาคตของไทย จะมีความหลากหลายมาก อาจจำแนกเป็น

- 1) การผลิตเพื่อบริโภคในระดับครัวเรือน ในตลาดท้องถิ่น และตลาดในประเทศ (มูลค่ารวมปีละไม่ต่ำกว่า 1,000 ล้านบาท) ทั้งเพื่อบริโภคสดและอุตสาหกรรม
- 2) การผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้าจากต่างประเทศ (มูลค่ารวมปีละหลายร้อยล้านบาท) เช่น ชะเอมเทศ

ตะไคร้หอม เพียนเก็ดคหอย อบเชย
ว่านหางจระเข้ ฟ้าทลายโจร

- 3) การผลิตเพื่อส่งออกขายยังตลาด
โลก เช่น พริก ระย้อม หญ้าหนวด-
แมว ดอกคิงส์ ตะไคร้ กระวาน
ใบบัวบก แมงลัก ดีปลี หมากร่อน
พญู ขิง ขมิ้น กระเจียวแดง มะขาม-
แขก เป็นต้น

การขยายตัวของอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ
ทั้งในประเทศและต่างประเทศ จะทำให้ความ

ต้องการวัตถุดิบพืชสมุนไพรเพิ่มขึ้นมาก เพื่อให้
พอป้อนการทำงานของเครื่องจักรในโรงงาน
ซึ่งกำลังความต้องการจะไม่ใช่วันละ 1-2 กิโลกรัม
อีกต่อไป แต่จะเป็นวันละ 1-2 ตัน นั่นก็คือการ
เพราะปลูกพืชสมุนไพรในอนาคตจะเป็นการผลิต
ระดับอุตสาหกรรม เหมือนกับในกรณีของการ
เพาะปลูกสับปะรด หรือข้าวโพดฝักอ่อน เพื่อ
อุตสาหกรรมอาหารกระป๋อง หรือการปลูกขิง
เพื่อส่งโรงคอง อย่างที่เห็นกันอยู่ในปัจจุบัน

แนวโน้มความต้องการพืชสมุนไพรและเครื่องเทศที่สำคัญบางชนิดในตลาดโลก

ชนิดพืช	ปริมาณความต้องการ (ตัน/ปี)	แนวโน้มความต้องการ
พริก	18,000	ค่อนข้างคงที่
พริกยักษ์	15,000	เพิ่มขึ้น
ขิง	50,000	เพิ่มขึ้น
ขมิ้น	7,000-10,000	เพิ่มขึ้น
ลูกผักชี	3,000	เพิ่มขึ้น
ข่า	ไม่ทราบแน่ชัด	เริ่มขยายตัว
ตะไคร้	800-1,300	ค่อนข้างคงที่

แหล่งข้อมูล : วันชัย สีเอกนามบุณ. 2535. เครื่องเทศเส้นทางการสู่ศตวรรษใหม่. วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี 7(3) : 42-52

3. ชนิดพืชสมุนไพรที่น่าสนใจสำหรับ สวนป่าภาคเหนือ

พื้นที่สวนป่าในจังหวัดภาคเหนือ
สามารถเพาะปลูกพืชสมุนไพรได้หลายชนิด ทั้งนี้
เนื่องจากพื้นที่สวนป่าเหล่านี้ได้รับการพัฒนา
มาจากพื้นที่การเกษตรในที่ราบลุ่มดั้งเดิม หรือ
พื้นที่ป่าไม้เก่าที่ถูกบุกเบิกเป็นพื้นที่เกษตรก่อนที่จะ
เปลี่ยนกลับมาเป็นพื้นที่สวนป่าในปัจจุบัน พื้นที่
เหล่านี้แต่เดิมก็เป็นแหล่งต้นกำเนิดของพืชสมุนไพร
พื้นบ้านมากมายหลายชนิด ดังที่มีการกล่าวถึง

ไว้ในคำร่ายยาพื้นบ้าน บทสวดบทคำวในพิธีกรรม
ต่าง ๆ มากมาย ดังนั้นการที่จะนำพืชสมุนไพร
พื้นบ้านกลับมาปลูกบนพื้นที่เหล่านี้ก็อีกจึงไม่ใช่
เรื่องยากแต่อย่างใด แต่ประเด็นปัญหาที่ควรจะต้อง
พิจารณามากในการคัดเลือกชนิดพืชปลูก ได้แก่

- 1) ตลาดรับซื้อผลผลิต
- 2) ความเหมาะสมของสภาพสิ่งแวดล้อม
ของพื้นที่ปลูก และระบบ
ชลประทาน

3) งานในการดูแลรักษาและเก็บเกี่ยว

ซึ่งรายละเอียดได้กล่าวไว้ข้างต้นแล้ว เกี่ยวกับ "ข้อควรพิจารณาเลือกพืชแซมในสวนป่า" ชนิดสมุนไพรที่น่าสนใจสำหรับพื้นที่สวนป่าภาคเหนืออาจจำแนกเป็นกลุ่ม ๆ ได้ดังนี้

- 1) กลุ่มที่มีแหล่งกำเนิดในป่าภาคเหนือ มีการเก็บขายตลาดอยู่แล้ว แต่ปัจจุบันหายาก เพราะพื้นที่ป่าลดลง เช่น ระย่อม จะคำน คองคิงหัวขวาน หนอนตายอยาก เป็นต้น
- 2) กลุ่มที่มีตลาดรองรับชัดเจน มีตลาดกว้าง ต้องการปริมาณมาก ราคาพอปานกลาง เช่น จิง ข่า ไพล ว่านต่างๆ

โกฏต่างๆ เขียนต่างๆ เจตมูลเพลิงแดง ช้าพลู

- 3) กลุ่มที่มีอุตสาหกรรมยารรองรับอยู่ในปัจจุบัน แต่ค่อนข้างมีปัญหาวัตถุดิบไม่เพียงพอ เช่น มะขามแขก ขมิ้น ไพล เป็นต้น
- 4) กลุ่มพืชเถาเลื้อย ที่อาจใช้ลำต้นไม้สวนป่าเป็นค้ำในการยึดเกาะพยุงลำต้น ทำให้ใช้พื้นที่สวนป่าได้คุ้มค่ายิ่งขึ้น เช่น คีปี้ จะคำน
- 5) กลุ่มที่สามารถบริโภคสดเป็นเครื่องเทศในชีวิตประจำวัน เช่น พริก แมงลัก โหระพา กระเพรา ตะไคร้ ขมิ้น ข่า ไพล เป็นต้น

จากการสำรวจเบื้องต้นในตัวเมืองจังหวัดเชียงใหม่ ตลาดผลผลิตแห้งพืชสมุนไพรที่มีปริมาณการซื้อขายมาก มักเป็นพืชสมุนไพรที่สามารถใช้ประโยชน์ได้ทั้งเป็นยาและเป็นเครื่องเทศหรืออาหารได้ ด้วย ดังตัวอย่างแสดงในตารางต่อไปนี้

ชนิดพืช	ราคารับซื้อ/กก. (บาท)
จิง, ข่า	10
ไพล	20
ว่านนางคำ	20-80
ว่านร่อนทอง	20-30
ว่านท้าว (ว่านชักมดลูก)	10
คีปี้	20-50
คองคิง	20
เอะจะคำน	10-15
กระวาน	150-160
มะระพยอม	40-50
โกฏต่างๆ	80
เขียนต่างๆ	10-40
เจตมูลเพลิงแดง	100-250

หมายเหตุ ราคารับซื้อจะแปรผันตามฤดูกาล ภูมิธรรมชาติ และการเปิดปิดความต้องการที่เป็นสินค้าจากประเทศข้างเคียง

การเพาะปลูกพืชสมุนไพรและปัจจัย กำหนดคุณภาพผลผลิต

การเพาะปลูกพืชสมุนไพร เป็นเรื่องที่ เกษตรกรทุกคนคุ้นเคยกันดีอยู่แล้ว เพราะมักเป็น พืชพื้นบ้าน โดยทั่วไป ข้อปลีกย่อยที่อาจแตกต่าง ไปจากการทำเกษตรปกติ ก็คือ การเพาะปลูกไม่ ควรมุ่งเน้นปริมาณผลผลิตที่เป็นน้ำหนักสดหรือแห้งเพียงอย่างเดียว ควรมุ่งเน้นถึงคุณภาพผลผลิต ในแง่ขององค์ประกอบที่เป็นสารให้กลิ่น สี หรือ รสชาติต่างๆ ไปด้วยกับคุณภาพในการเก็บรักษาให้อยู่ ได้นาน โดยไม่ผุหรือเสื่อมคุณภาพไป ปัจจัย กำหนดคุณภาพเหล่านี้ ได้แก่

1) พันธุ์ปลูก

พืชสมุนไพรเป็นพืชธรรมชาติที่มัก ไม่ได้รับการคัดเลือกพันธุ์อย่างจริงจังจึงมีการผันแปร ทางพันธุกรรมมาก ซึ่งมีผลต่อคุณภาพผลผลิตด้วย อย่างไรก็ดีตามบรรพบุรุษของเราก็ได้กำหนดชนิดพันธุ์ ที่เหมาะสมไว้พอสมควรแล้ว เช่น จิงที่ใช้ทำยา จะต้องเป็น จิงเผ็ด ในขณะที่จิงพันธุ์ที่ปลูกเพื่อ บริโภคสดหรือทำจิงคอง จะต้องใช้จิงหยวก เป็นต้น

2) ระยะพัฒนาการและการเจริญเติบโต ของต้นพืช

พืชสมุนไพรที่เป็นพืชฤดูเดียวจะเริ่ม สะสมสารออกฤทธิ์ เมื่อมีการเจริญเติบโตไปได้ ช่วงระยะเวลาหนึ่ง และมักจะสะสมสารสูงสุดเมื่อ เริ่มออกดอก หลังจากนั้นจะสะสมสารมาก ที่ผลและเมล็ด ขณะที่ใบจะลดลง ในขณะที่พืช หลายฤดูที่มีการขุดหัว และแตกกอใหม่เป็นระยะ เช่น วานต่าง ๆ จิง เอื้องหมายนา พืชเหล่านี้จะ สะสมสารออกฤทธิ์ในลำต้นใต้ดิน หรือรากมากที่สุดเมื่อต้นขุดหัว มะขามแขกจะมีสารออกฤทธิ์ สูงสุดเมื่อฝักมีอายุ 21-22 วัน ดังนั้น การเก็บเกี่ยว

จะต้องให้พอเหมาะกับจังหวะการสะสมสาร-ออกฤทธิ์ด้วย

3) สภาพสิ่งแวดล้อมและการดูแลรักษา

พืชสมุนไพรที่ได้รับน้ำมากเกินไป หรือ ได้รับปุ๋ยมูลสัตว์ ปุ๋ยไนโตรเจนมากเกินไป มักจะ มีอัตราการเจริญเติบโตเร็วแต่จะมีเนื้อสารออกฤทธิ์ น้อย และเมื่อเก็บเกี่ยวมา จะมีอายุการเก็บรักษา สั้น มักผุง่าย ถูกโรคและแมลงเข้าทำลาย ได้ง่ายด้วย ปกติการปล่อยให้พืชสมุนไพรกระทบ แล้งช่วงหนึ่ง ก่อนเก็บเกี่ยวจะแก้ปัญหานี้ได้ดี อุณหภูมิและความชื้นแสงที่พอเหมาะ จะช่วย ให้ต้นสมุนไพรเจริญเติบโตได้ดี และสะสมสาร ออกฤทธิ์ได้ดีขึ้น แสงมากเกินไปใบจะไหม้ผลผลิต ลดลง แสงน้อยไป พืชจะบ้าใบ ใบมีขนาดใหญ่ ผิดปกติ แต่ผลผลิตมีคุณภาพต่ำ การลงหัวหรือการ เจริญเติบโตของส่วนใต้ดินจะไม่ดี

4) การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว

การทำแห้งส่วนของผลผลิตด้วยอุณหภูมิ สูงเกินไปจะจัดเกินไปจะทำให้ตัวสารออกฤทธิ์เสื่อม ประสิทธิภาพ ความหอมลดลง การนำหัวขมิ้น ไปคั้นในน้ำค้างก่อนตำแห้งจะทำให้สีขมิ้นเข้ม ขึ้นได้ ในขณะที่ถ้าผลผลิตไม่แห้งดีพอจะมีปัญหา การเข้าทำลายของเชื้อราในโรงเก็บได้พืชสมุนไพร หลาย ๆ ชนิดต้องผ่านกระบวนการแปรรูปผลผลิตหลัง เก็บเกี่ยว ก่อนนำไปทำแห้ง จึงจะได้คุณภาพดี เช่น พริก ดีปลี พืชตระกูลมะเขือ-มะม่วง เป็นต้น

สรุป

การเพาะปลูกพืชสมุนไพรในสวนป่า เป็น สิ่งที่มีประโยชน์ต่อเกษตรกร เนื่องจากช่วย เพิ่มรายได้ให้กับผู้ปลูกสร้างสวนป่า ในระหว่างที่ รอการเก็บเกี่ยวผลผลิตเนื้อไม้จากพืชประธาน ซึ่งมักต้องใช้เวลาหลายปี การคัดเลือกชนิด

พืชสมุนไพรจะต้องพิจารณาจากหลาย ๆ องค์ประกอบควบคู่กันไป โดยปัจจัยการตลาดควรเป็นตัวชี้นำที่สำคัญที่สุด ควบคู่ไปกับความเหมาะสมของสภาพสวนป่ากับอุปนิสัยการเจริญของพืชสมุนไพร เช่น ร่มเงา สิ่งแวดล้อมด้าน

อุณหภูมิ ดิน น้ำ การส่งเสริมกันระหว่างสมุนไพรกับพืชประธานความต้องการแรงงานในการดูแลรักษาและเก็บเกี่ยว ซึ่งการตัดสินใจควรดูจากผลตอบแทนที่จะได้จากทั้งพืชสมุนไพรและไม้ยืนต้นของสวนป่าไปพร้อม ๆ กัน